

Antopäivä
3.5.2016Nro
1011

MUUTOKSENHAKIJA Valtio Tullin edustamana

VASTAPUOLI Jukka Joutsjoki

ASIA Vahingonkorvaus

RATKAISU, JOHON ON HAETTU MUUTOSTA

Helsingin hovioikeuden tähän liitetty tuomio
28.11.2014 nro 2308

MUUTOKSENHAKU KORKEIMMASSA OIKEUDESSA

Valituslupa on myönnetty 10.6.2015 oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 3 §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitettulla tavalla rajoitettuna koskemaan kysymystä vahingonkorvausvaateen vanhentumisesta. Muilta osin kysymys valitusluvan myöntämisestä on siirretty ratkaistavaksi valituksen käsittelyn yhteydessä.

Valtio on valituksessaan vaatinut, että hovioikeuden tuomio kumotaan ja valtio vapautetaan vahingonkorvausvelvollisuudesta ja oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuudesta sekä että Joutsjoki velvoitetaan korvaamaan valtion oikeudenkäyntikulut asiassa korkoineen.

Joutsjoki on vastauksessaan vaatinut, että valitus hylätään ja valtio velvoitetaan korvaamaan hänen oikeudenkäyntikulunsa Korkeimmassa oikeudessa 4 153 eurolla viivästyskorkoineen.

Valtio on antanut lausuman Joutsjoen oikeudenkäyntikuluvaatimuksen johdosta.

KORKEIMMAN OIKEUDEN RATKAISU

Ratkaisu valituslupahakemukseen

Valituslupaa ei myönnetä niiltä osin kuin valitusluvan myöntäminen on siirretty ratkaistavaksi valituksen käsittelyn yhteydessä. Näiltä osin hovioikeuden tuomio jää siis pysyväksi.

Pääasiaratkaisun perustelut

Asian tausta ja kysymyksenasettelu

1. Hovioikeus on tuominnut valtion maksamaan Joutsjoelle vahingonkorvausta vahingosta, joka Joutsjoelle on aiheutunut siitä, että hänen Suomeen tuomastaan autosta on määrätty maksettavaksi autoveron lisäksi autoverolle kannettua arvonlisäveroa (elv). Joutsjoen kanne on perustunut siihen, että verotus on ollut Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 90 artiklan vastaista, koska elv on auton maahantuonutta yksi-

tyishenkilöä syrjivä vero, jonka tämä henkilö joutuu lopullisesti maksamaan.

2. Korkeimmassa oikeudessa on valtion väitteen johdosta kysymys siitä, onko Joutsjoen vahingonkorvausvaade vanhentunut. Arvioitavana on erityisesti se kysymys, milloin vahingonkorvauksen vanhentumisaika on alkanut. Siltä osin kuin asiassa on kysymys vahingonkorvausvastuun muiden edellytysten täyttymisestä, hovioikeuden tuomio on jäänyt pysyväksi. Asiassa on riidatonta, että vanhentuminen on katkaistu 17.3.2011.

3. Valtio on ensisijaisesti katsonut vanhentumisajan alkaneen elv:n määräämistä koskeneesta verotuspäätöksestä 7.4.2004 ja toissijaisesti siitä, kun verotuspäätös oli tullut lainvoimaiseksi 31.12.2007. Valtio on vedonnut siihen, että Joutsjoki oli saanut tietää verotuspäätöksen vuoksi kärsimästään vahingosta silloin, kun hän oli saanut verotuspäätöksen tiedokseen.

4. Joutsjoki on katsonut, että vanhentumisaika oli alkanut aikaisintaan 19.3.2009, jolloin unionin tuomioistuimien on todennut elv:n yksityisiä käytetyn auton maahantuoja syrjiväksi ja siten unionin oikeuden vastaiseksi veroksi tuomiossaan komissio v. Suomi, C-10/08, EU:C:2009:171.

Sovellettavat oikeussäännöt

5. Unionin oikeuteen ei sisälly jäsenvaltion vahingonkorvausvastuun vanhentumista koskevia normeja. Unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan kunkin jäsenvaltion asiana on antaa sisäisessä oikeusjärjestyksessään oikeussuojakeinoja koskevat menettelysäännöt, joilla pyritään täysimääräisesti turvaamaan unionin oikeuteen perustuvat yksityisten oikeudet, jos unioni ei ole antanut alaa koskevia säännöksiä. Kyseiset menettelysäännöt eivät saa olla epäedullisempia kuin ne, jotka koskevat samankaltaisia luonteeltaan jäsenvaltion sisäisiä oikeussuojakeinoja (vastaavuusperiaate), eivätkä sellaisia, että unionin oikeusjärjestyksessä vahvistettujen oikeuksien käyttäminen on käytännössä mahdotonta tai suhteettoman vaikeaa (tehokkuusperiaate) (esim. tuomio Iaiia ym., C-452/09, EU:C:2011:323, kohta 16 ja siinä viitattu oikeuskäytäntö).

6. Suomen kansallisessa oikeusjärjestyksessä vahingonkorvausvelan vanhentumisesta säädetään velan vanhentumisesta annetussa laissa (vanhentumislaki). Vanhentumislaki koskee vastaavuusperiaatteen edellyttämällä tavalla julkisen vallan käyttämisestä johtuvia vahingonkorvausvelkoja riippumatta siitä, perustuuko vahingonkorvausvastuu kansallisen oikeuden vai unionin oikeuden rikkomiseen. Vanhentumislaki tulee siten tässä asiassa sovellettavaksi sillä rajoituksella, ettei unionin oikeudessa vahvistettujen oikeuksien käyttäminen saa

muodostua käytännössä mahdottomaksi tai suhteettoman vaikeaksi.

7. Vanhentumislain 4 §:n mukaan velka vanhentuu kolmen vuoden kuluttua lain 5 - 7 §:ssä tarkoitettusta ajankohdasta, jollei vanhentumista ole sitä ennen katkaistu. Vanhentumislain esitöiden mukaan lainsäädännössä on yhä voimakkaammin pyritty siihen, että vastuusuhteet selvitetään kohtuullisessa ajassa. Tämän tavoitteen taustalla on muun muassa pyrkimys suojata ajan kulumisen ja velkojan passiivisuuden myötä syntyvää velallisen luottamusta siihen, ettei velkoja aio vaatia velalliselta suoritusta. Toisaalta esitöissä korostetaan sitä, että vanhentumisaika ei saa vaarantaa normaalia huolellisuutta noudattavan velkojan maksunsaantia. Koska velan vanhentumisen yhtenä perusteena on velkojan passiivisuus, ei vanhentumisajan tule alkaa kulua ennen kuin velkojalla on ollut mahdollisuus vaatimusten esittämiseen (HE 187/2002 vp s. 16 - 18).

8. Vanhentumislain 7 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan vahingonkorvauksen vanhentumisaika alkaa muuhun kuin sopimussuhteeseen perustuvassa vahingonkorvauksessa siitä, kun vahingonkärsijä on saanut tietää tai hänen olisi pitänyt tietää vahingosta ja siitä vastuussa olevasta. Lainkohdan esitöiden mukaan yleisenä lähtökohtana on, että kolmen vuoden vanhentumisaika alkaa kulua siitä, kun velkoja voisi esittää vaatimuksensa. Vahingonkorvausvaatimusten osalta tämä edellyttää sitä, että vahingonkärsijällä on ollut mahdollisuus saa-

da riittävät tiedot korvausedellytyksistä eli aiheutuneesta vahingosta ja sen aiheuttajasta (HE 187/2002 vp s. 48). Esitöissä ei ole tarkemmin kuvattu sitä, mitä seikkoja tieto vahingosta ja siitä vastuussa olevasta eri tilanteissa edellyttää.

9. Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2012:18 (kohta 25) lain esitöiden mukaisesti katsonut, että vanhentumislain 7 §:n 1 momentin 3 kohtaa tulkittaessa lähtökohtana on, että vanhentumisaika alkaa kulua siitä, kun velkoja voi esittää vaatimuksensa. Merkitystä ei voida antaa sille, milloin mahdollista oikeudenkäyntiä varten tarvittavat todisteet on saatu tai milloin vaadittava korvausmäärä on täsmentynyt. Lisäksi huomiota on kiinnitettävä myös siihen, mitä kysymyksessä olevassa asemassa olevan vahingonkärsijän tulisi ymmärtää ja miten hänen tulisi toimia. Vahingonkärsijälle on perusteltua asettaa selonottovelvollisuus. Asiantuntijan kyky havaita ja arvioida poikkeaa olennaisesti tavallisesta vahingonkärsijästä.

10. Vanhentumislain esitöiden mukaan vahingonkärsijä ei voi vedota siihen, ettei hän ole tiennyt, millä perusteilla vastuvelvollisuus lain mukaan määräytyy. Yleisten sääntöjen mukaan ei ole mahdollista vedota omaksi edukseen siihen, ettei tiedä lain sisältöä. Esimerkkinä on mainittu, että tuotteen puutteellisesta turvallisuudesta vahinkoa kärsinyt ei voi vedota siihen, ettei ole tuntenut tuotevastuulakia, joka määrittää korvausvelvollisten piirin (HE 187/2002 vp s.

50). Esitöissä ei ole arvioitu kerrotun periaatteen merkitystä silloin, kun velkojan tietämättömyys oikeudestaan vahingonkorvaukseen on johtunut siitä, että asiaa koskeva oikeustila on objektiivisesti arvioituna epäselvä.

11. Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä vakiintuneiden periaatteiden mukaan jäsenvaltion on korvattava unionin oikeuden rikkomisesta yksityisille aiheutetut vahingot kolmen edellytyksen täyttyessä. Edellytyksenä on ensinnä, että rikotun oikeusnormin tarkoituksena on antaa oikeuksia yksityisille, toiseksi, että rikkominen on riittävän ilmeistä ja kolmanneksi, että aiheutunut vahinko on välittömässä syytyhteydessä jäsenvaltion rikkomukseen (esim. tuomio Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, kohdat 51 ja 57).

Korvausvastuun perusteena olevien tietojen arvioinnista

12. Korkein oikeus toteaa, että nyt kysymyksessä olevan kaltaisen varallisuusvahinko ei ilmene vahingonkärsijälle samalla tavalla konkreettisesti kuin henkilö- ja esinevahinko. Verolainsäädännön mukaisen veron maksaminen on lähtökohtaisesti lakiin perustuvan velvollisuuden täyttämistä. Unionin oikeuden vastaisen veron maksamisesta johtunut varallisuuden menetys voidaan tunnistaa vahingoksi sillä perusteella, että havaitaan veroa koskeneen lainsäädännön olleen unionin oikeuden vastaista.

13. Koska tietämättömyydelle oikeussäännösten sisällöstä ei oikeusjärjestyksemme mukaan pääsääntöisesti anneta merkitystä, vahingonkärsijällä on lähtökohtaisesti tieto vahingonkorvauksen perusteena olevista seikoista heti, kun unionin oikeuden vastainen verotuspäätös on tullut hänen tietoonsa, vero on peritty ja vahingonkorvausvastuun muut edellytykset ovat täyttyneet.

14. Korkein oikeus katsoo, että vanhentumislainsäädännölle asetetut tavoitteet huomioon ottaen vanhentumisajan alkaminen ei lähtökohtaisesti voi lykkääntyä pelkästään siitä syystä, että vahingonkorvaussaatavan voimassaoloon vaikuttava oikeuskysymys on epäselvä. Epäselvän oikeuskysymyksen vuoksi myös vahingonkorvausvelvollinen on epätietoinen siitä, onko hän korvausvastuussa. Jos velkoja on pitkään passiivinen, korvausvelvollinen voi perustellusti luottaa siihen, ettei velkoja katso korvausvastuulle olevan edellytyksiä eikä aio esittää vaatimuksia.

15. Se, että oikeuskysymys on epäselvä, ei yleensä estä velkojaa katkaisemasta velan vanhentumista muistuttamalla velallista velasta. Siten huolelliselle velkojalle ei yleensä aiheudu oikeudenmenetyksiä, vaikka vanhentumisaika alkaisi kulua huolimatta siitä, että saatavan olemassaolo riippuu epäselvän oikeuskysymyksen ratkaisusta.

16. Oikeustilan epäselvyys voi kuitenkin olla sellainen, ettei velkojalla ole ollut syytä epäillä, että hänelle olisi

aiheutunut korvaukseen oikeuttavaa vahinkoa. Näin voi olla esimerkiksi silloin, kun lainsäädäntö ja ylimpien tuomioistuinten oikeuskäytäntö viittaavat yksiselitteisesti siihen, että velkojalle vahinkoa aiheuttanut menettely on ollut voimassa olevan oikeuden mukaista.

17. Korkein oikeus katsoo, että arvioitaessa vanhentumisajan alkamista tällaisessa tilanteessa on keskeistä, voidaanko normaalia huolellisuutta noudattavan velkojan edellyttää havainneen oikeustilan epäselvyyden. Tulkinvaraisessakin tilanteessa velkoja voi katkaista vanhentumisen. Jos taas epäselvyys on ollut sellainen, ettei velkoja ole sitä havainnut eikä voinut havaita, tulee edellä kuvatut vanhentumislain tavoitteet sekä asianomaisen tapauksen olosuhteet huomioon ottaen arvioida, onko oikeustilan epäselvyydestä johtuvan riskin asettaminen velkojan kannettavaksi kohtuullista.

Vanhentumisajan alkaminen tässä tapauksessa

18. Korkein oikeus toteaa, että korvattava vahinko on syntynyt jo silloin, kun Joutsjoki on suorittanut hänelle 7.4.2004 tehdyllä päätöksellä määrätyn veron. Arvioitaessa Joutsjoen tietoisuutta korvausvastuun perusteena olevista seikoista on kuitenkin otettava huomioon ensiksikin se, että vahingonkorvauksen perusteena oleva vero on ollut kansallisen verolainsäädännön mukainen. Lisäksi kysymyksessä olevan lainsäädännön unionin oikeuden mukaisuus on jo tuolloin ol-

lut sekä unionin tuomioistuimen että korkeimman hallinto-oikeuden arvioitavana. Tuomioistuinten ratkaisut ovat olleet tulkittavissa keskenään ristiriitaisiksi. Arvioitaessa sitä, milloin Joutsjoki on saanut vahingonkorvausvastuun perusteeksi riittävän tiedon elv:tä koskevan lainsäädännön unionin oikeuden vastaisuudesta, on sen vuoksi tarkasteltava tätä kysymystä koskevan oikeuskäytännön kehittymistä.

19. Unionin tuomioistuin on arvioinut elv:n unionin oikeuden mukaisuutta korkeimman hallinto-oikeuden ennakkoratkaisupyynnön johdosta jo 19.9.2002 asiassa tulliasiamies ja Siilin, C-101/00, EU:C:2002:505. Ennakkoratkaisupyyntö koski muun muassa sitä, oliko elv yhteensopiva EY:n perustamissopimuksen 95 artiklan ensimmäisen kohdan kanssa. Tuomioistuin katsoi, että perustamissopimuksen 95 artiklan ensimmäinen kohta oli esteenä elv:n kaltaisen autoverosta suoritettavan veron kantamiselle siltä osin kuin toisesta jäsenvaltiosta tuodusta käytetystä ajoneuvosta tällaisena verona kannettava määrä ylitti kyseisessä jäsenvaltiossa jo rekisteröidyn samanlaisen käytetyn ajoneuvon arvoon sisältyvän verosta jäljellä olevan määrän. Perustamissopimuksen 95 artiklan (josta muutettuna tuli 90 artikla ja jota nykyisin vastaa Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 110 artikla) 1 kohdan mukaan jäsenvaltiot eivät saa määrätä muiden jäsenvaltioiden tuotteille minkäänlaisia korkeampia välittömiä tai välillisiä sisäisiä maksuja kuin ne välittömästi tai välillisesti määräävät samanlaisille kotimaisille tuotteille.

20. Korkein hallinto-oikeus on ennakkoratkaisupyyntöön kohteena olleen asian 16.12.2002 ratkaistessaan katsonut, että maahan tuodusta autosta voidaan kantaa myös elv:tä, mutta veroa saadaan periä vain se määrä, mikä vastaavaa veroa on jäljellä samanlaisen kotimaassa jo rekisteröidyn auton arvossa (KHO 2002:85). Myös myöhemmässä käytännössään korkein hallinto-oikeus on katsonut, ettei elv:n kantaminen toisesta jäsenvaltiosta tuotavasta käytetystä ajoneuvosta sinänsä ollut kiellettyä, mutta veron yhteensopivuutta EY:n perustamisopimuksen 90 artiklan 1 kohdan kanssa oli arvioitava samalla tavoin kuin itse autoveroakin (KHO 2006:95). Tuossa ratkaisussaan korkein hallinto-oikeus on lisäksi katsonut, että unionin tuomioistuimen asiassa Weigel, C-387/01, EU:C:2004:256, 29.4.2004 antama tuomio koski erilaista asiaa eikä sen perusteella voitu päätellä, että unionin tuomioistuimen olisi muuttanut kantaansa verrattuna asiassa C-101/00 (tulliasiamies ja Siilin) annettuun tuomioon.

21. Unionin tuomioistuin on kuitenkin edellä kohdassa 4 mainitussa asiassa komissio v. Suomi 19.3.2009 antamassaan ratkaisussa todennut, että Suomi oli rikkonut EY:n perustamisopimuksen 90 artiklan ensimmäistä kohtaa pitäessään voimassa oikeuden vähentää elv arvonlisäverosta, koska määrä, joka tämän säännöksen nojalla kannetaan ei-arvonlisäverovelvollisen yksityishenkilön muusta jäsenvaltiosta tuomasta käytetystä ajoneuvosta, oli korkeampi kuin kansallisella alueella jo rekisteröidyn samanlaisen käytetyn ajoneuvon arvoon sisältyvästä verosta jäljellä oleva määrä (kohta 32).

22. Unionin tuomioistuin on katsonut edelleen, että edeltä ilmenevää vakiintunutta oikeuskäytäntöä sovellettiin jo silloin, kun asiassa tulliasiamies ja Siilin (C-101/00) annettiin tuomio, minkä vuoksi Suomi ei voinut käsillä olevassa asiassa vedota objektiiviseen ja huomattavaan epäselvyyteen EY:n perustamissopimuksen 90 artiklan ensimmäisen kohdan ulottuvuuden osalta. Tämän vuoksi tuomioistuin on hylännyt Suomen pyynnön tuomion ajallisten vaikutusten rajoittamisesta (kohdat 62 - 63).

23. Korkein oikeus katsoo, että edellä selostetusta korkeimman hallinto-oikeuden oikeuskäytännöstä on perustellusti voinut saada sen käsityksen, että elv:n periminen on ollut unionin oikeuden mukaista. Siksi on vielä unionin tuomioistuimen asiassa tulliasiamies ja Siilin 19.9.2002 antaman tuomion jälkeenkin ollut vaikea havaita elv:tä koskevan Suomen lainsäädännön unionin oikeuden vastaisuutta, vaikka unionin tuomioistuimen asettamat edellytykset verojärjestelmän EY:n perustamissopimuksen 90 artiklan mukaisuudelle onkin tuotu esiin sen oikeuskäytännössä.

24. Korkein oikeus katsoo, että valtion ja yksityishenkilön välisessä suhteessa yksityishenkilön on lähtökohtaisesti voitava luottaa siihen, että ylimmän tuomioistuimen oikeuskäytäntö on voimassa olevan oikeuden mukaista. Joutsjoki on siten voinut luottaa korkeimman hallinto-oikeuden oikeuskäytännön mukaiseen tulkintaan kysymyksessä olevan verolainsäädä-

dännön unionin oikeuden mukaisuudesta, kunnes unionin tuomioistuimien on 19.3.2009 nimenomaisesti todennut Suomen rikko-
neen EY:n perustamissopimuksen 90 artiklaa. Tämän vuoksi on
perusteltua katsoa, että Joutsjoki on saanut tiedon hänelle
aiheutuneesta vahingosta ja siitä vastuussa olevasta vasta
19.3.2009.

Johtopäätös

25. Koska vanhentuminen on katkaistu 17.3.2011 eli kolmen
vuoden kuluessa edellä mainitusta unionin tuomioistuimen
tuomiosta, vahingonkorvaussaatava ei ole vanhentunut.

Oikeudenkäyntikulut

26. Muutoksenhaun hävinneenä osapuolena valtio on velvolli-
nen korvaamaan Joutsjoen tarpeellisista toimenpiteistä joh-
tuvat kohtuulliset oikeudenkäyntikulut.

Tuomiolauselma

Hovioikeuden tuomion lopputulosta ei muuteta.

Valtio velvoitetaan suorittamaan Jukka Joutsjoelle korvauk-
seksi oikeudenkäyntikuluista Korkeimmassa oikeudessa 4 153
euroa korkolain 4 §:n 1 momentin mukaisine viivästyskorkoi-
neen siitä lukien, kun kuukausi on kulunut Korkeimman oikeu-
den tuomion antamispäivästä.

Tätä kaikki asianomaiset noudattakoot.

KORKEIN OIKEUS

Kari Kitunen

Juha Häyhä

Ilkka Rautio

Jorma Rudanko

Pekka Koponen

Mia Hoffrén